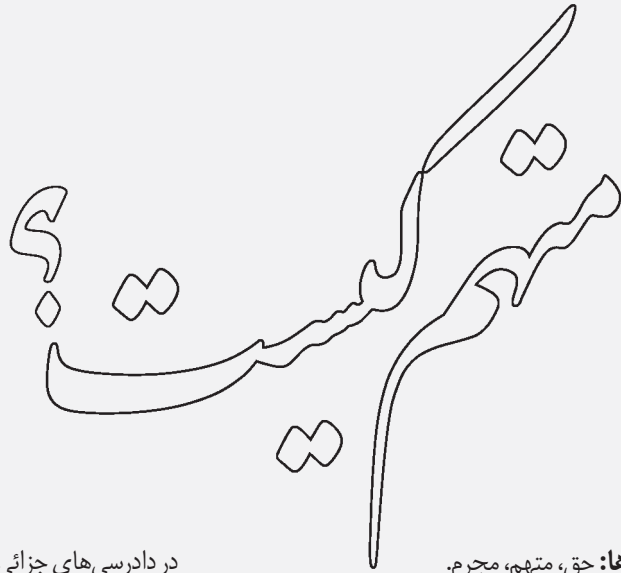

دکتر محمدعلی شامانی

کلیدواژه‌ها: حق، متهم، مجرم.

در دادرسی‌های جزائی، تمامی تشریفات و مقررات برای انسانی است که به حق یا ناحق در مظان ارتکاب جرم قرار گرفته و ممکن است حیثیت، آبرو، آزادی، اموال، تمامیت جسمی و حتی حیات خود را از دست بدهد. باید امکانات کافی در اختیار او باشد تا بتواند از خود دفاع کند و در صورت بی‌گناهی، از مجازات‌رهایی یابد.

اما بسیاری به خطا مفهوم «متهم» و «مجرم» را یکسان بیان می‌کنند، حال آن‌که همان‌طور که بیان شد، متهم کسی است که هنوز گناه یا بی‌گناهی او و بزه او در دادسرا یا دادگاه و یا مراجع قضایی دیگر اثبات نشده است. حال آن‌که «مجرم» کسی است که از مرحله اتهام گذشته و گناهکار و مقصر تشخیص داده شده است [ساکت، ۱۳۷۱: ۱۱۴-۱۱۱].

از همین روست که احدی را نمی‌توان به عنوان متهم احضار کرد، مگر این‌که بر این احضار دلیل کافی وجود داشته باشد. احضار متهم باید از طریق احضارنامه به عمل آید.^۱ از همین رو، قانون‌گذار با درک درست شرایط متهم، مواد قانونی بسیاری به احضار، جلب و بازجویی از متهم اختصاص داده است.^۲

پی‌نوشت

۱. ماده ۱۰۸ قانون اصول محاکمات جزائی و ماده ۱۱۲ قانون آیین دادرسی کیفری
  ۲. قانون آیین دادرسی کیفری، برای مطالعات تکمیلی به کتاب آیین دادرسی کیفری (جلد پنجم)، تالیف دکتر محمود آخوندی نشر میزان، چاپ اول ۱۳۸۲ مراجعه کنید.
- منابع**
۱. جعفری لنگرودی، جعفر، ترمینولوژی حقوق، انتشارات گنج دانش، تهران، ۱۳۶۳.
  ۲. ساکت، محمدحسین، دیباچه‌ای بر دانش حقوقی، نشر نخست، مشهد، چاپ اول، ۱۳۷۱.

به تصریح قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دادخواهی حق مسلم هر فرد است و این دادخواهی در زبان حقوقی، «قائمۀ دعوی» نامیده می‌شود. «دعوی» که جمع آن دعاوی است، در اصطلاح حقوق، درخواست قانونی و رسمی حق کسی است از شخص یا طرف دیگر که در یک دادگاه قضایی طرح و خواسته شده است.

دعاوی گوناگونی در محاکم قابل طرح هستند: مالی، غیرمالی، مدنی، کیفری، اداری، الزام به تعهد و مانند آن [جعفری لنگرودی، ۱۳۶۳].

به کسی که نخست برای مطالبۀ حق خویش در دادگاه طرح دعوی می‌کند، **خواهان** یا مدعی گفته می‌شود. و طرف دیگر دعوی، **خوانده** یا مدعی علیه نامیده می‌شود. اقامۀ دعوا یا درخواست از مراجع قضایی آغاز می‌شود.

خواهان (**شاکی**) کسی است که از یک بزه عمدی یا غیرعمدی آسیب دیده است و به مراجع قضایی شکایت می‌کند و **مشتاک** **عنه** کسی است که شاکی از او به ارتکاب بزه‌ی، به مراجع قضایی شکایت کرده است. **شکایت** هم اتهامی است که پیش قاضی (علیه شخص معلوم یا ناشناخته‌ای) مطرح می‌شود.

یکی از اشتباهات رایج، همین مفهوم اتهام است که گاه به غلط از آن سخن گفته می‌شود. متهم کیست؟ متهم کسی است که هنوز گناه یا بی‌گناهی و بزه او در دادسرا یا دادگاه و یا مراجع قضایی دیگر اثبات نشده است. به تعبیر دیگر، می‌توان گفت متهم «کسی است که در مظان ارتکاب جرم قرار گرفته است».

